

Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet SARAÇ

GAYRİMÜSLİM KURULUŞLARIN

İslami Finansa İlgisi

Katılım Finans dergisi okuyucularının da yakından takip ettiği üzere, günümüzde İslami finansın küresel boyuttaki büyüklüğü 2 trilyon doları geçmiştir. Bu rakamın yaklaşık 1.5 trilyon doları bankacılık formundaki kuruluşların aktiflerinden, 350 milyar doları sukuk hacminden, kalan 220 milyar doları ise İslami fonlar ve tekâfül (İslami sigorta) kapasitesinden oluşmaktadır. Modern zamanların finansal kurgusundaki ivmeli büyümeyi 1970'lerdeki petrol kaynaklı Körfez sermayesinin hızlı yükselişiyle yakalayan bu sektör, özellikle Malezya öncülüğünde Asya coğrafyasında ciddi bir varlık göstermiştir. Bununla birlikte İslami finans, İngiltere gibi asli nüfusunu gayrimüslimlerin oluşturduğu ülkelerde de çarpıcı bir büyüklüğe ulaşmıştır.

İslami Finans Yaygınlaşmaya Devam Ediyor

Citibank, HSBC, Barclays Bank ve Commerzbank gibi küresel konvansiyonel bankalar, bağlı kuruluş veya pencere modeliyle İslami finans hizmeti sunmakta, İslami sermaye piyasası araçları da Malezya'dan İngiltere'ye Körfez'den Amerika'ya kadar uzanan bir coğrafyada yaygınlaşmaya devam etmektedir. 48 ülkeyi kapsayan İslami finans ülke endeksi sıralamasında; İngiltere

17'nci, Amerika Birleşik Devletleri 19'uncu, İsviçre 26'ncı ve Kanada 27'nci sırada bulunurken Güney Afrika 28'inci sırada yer almıştır. Bu endeks hesaplanırken ülkedeki pür İslami bankalar, İslami penceresi bulunan konvansiyonel bankalar, banka dışı İslami finans kuruluşlarının sayısı, İslami finans gözetim-denetim sistemi, Müslüman nüfus, İslami finansal varlıkların ve sukukların hacmi gibi faktörler dikkate alınmaktadır.

İslami finans son yıllarda, asli nüfusu gayrimüslimlerden oluşan ülkelerde de çarpıcı bir büyüklüğe ulaştı

Gayrimüslim Kuruluşlar İslami Finansa İlgili

Konuya ülke bazında bakıldığında bilhassa İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin neredeyse incelemeye konu edilen diğer devletlerin yarısından fazlasını geride bıraktığı görülmektedir. Bu durum, bahsi geçen alandaki yaygınlığa ve küresel ölçekte faaliyet gösteren gayrimüslim

kuruluşların İslami finansa yaptıkları ciddi yatırıma işaret etmektedir. Örneğin sadece HSBC Amanah'ın 2018 yılı itibarıyla toplam aktif büyüklüğü 4.9 milyar dolar, HSBC İslami fonların büyüklüğü ise yine aynı yıl 601 milyon dolar olmuştur.

Öte yandan sukuk piyasasında Müslüman olmayan ülkelerin ihraç ettiği devlet sukuklarının toplam değeri 2017 yılında 2.25 milyar dolara

Küresel çapta İslami finansın hızlı bir şekilde yayılmasında sermayenin ve finansal kuruluşların küreselleşmesi önemli rol oynamıştır

ulaşmıştır. Bu kapsamda ciddi miktarda sukuk ihraç eden ülkeler ise Singapur, İngiltere, Lüksemburg ve Güney Afrika şeklinde seyretmektedir. Öte yandan kamu sukuklarının yanı sıra Goldman Sachs ve General Electric gibi dev firmaların da sukuk ihraç ettiklerine şahit olunmaktadır.

Küresel çapta İslami finansın hızlı bir şekilde yayılmasında sermayenin ve finansal kuruluşların küreselleşmesi önemli rol oynamıştır. Küreselleşme olgusunun en temel tezahürlerinden olan şirketlerin çok uluslu operasyonları, bilhassa finans sektöründe oldukça yaygın ve belirgindir.

İslami Finans İlgisi, 2008 Krizi'nden Sonra Arttı

Gayrimüslim yatırımcı ve sermayedarlara ait kuruluşların İslami finansa olan ilgisinin tarihine bakıldığında oranların bilhassa 2008 Krizi'nden sonra ciddi bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. 2008 Finansal Krizi'nin

GAYRİMÜSLİM
ÜLKELERİN İHRAÇ
ETTİĞİ DEVLET
SUKUKLARININ
TOPLAM DEĞERİ

2017 DE
2.25

MİLYAR DOLARA
ULAŞTI

ardındaki reel ekonomiden kopuk, sorumsuz ve kontrolsüz finansman-menkulleştirmeye dayalı anlayış, sistemi içinden çıkılmaz bir kaosa sürüklemiştir. Bu durum ise reel varlık temelli, dayandığı ilkeler sayesinde sorumsuz finansallaşmaya engel olan, riski transfer etmek yerine paylaşımı esas alan İslami finansın bir kez daha dikkate alınması sonucunu doğurmuştur. Nitekim 2008 yılında The Straits Times gazetesinde çıkan haber-yorumda şu ifadelerin iddiamızı desteklediğini görmekteyiz: "İslami finans, konvansiyonel finans kuruluşlarının uyguladığı faizli ve aşırı belirsizlik içeren karmaşık ürünleri yasaklaması ve reel varlık temelli olmasından dolayı krizden kurtuldu." Günümüzde tartışmalı da olsa İslami finansın kullandığı en yaygın enstrümanlardan biri olan teverruk (emtia murabahası) işlemlerindeki piyasa, büyük ölçüde Londra Metal Borsası'dır ve bu işlemlerin yıllık toplam hacminin 1 trilyon dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Her ne kadar Malezya gibi ülkeler bu hususta palmiye yağı piyasası gibi yerel çözümlerini hayata geçirmeye çalışsa da Londra, ilginç biçimde bu alandaki liderliğine devam etmektedir. Gayrimüslim dünyanın İslami finansın tevecühüne bir başka ilginç örnek de Lüksemburg'dur. Öyle ki Lüksemburg Borsası, Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu'nun Müslüman olmayan kurucu ortağı olarak dikkat çekmektedir. Hatta 2014 yılında Borsa İstanbul'un bir

ULUSLARARASI SUKUK İHRAÇLARINA ARACILIK YAPAN BANKALAR SIRLAMASI (2018)

Sıra	Banka	İhraç Hacmi (Milyar Dolar)
1	HSBC (Gayrimüslim)	3.4
2	Standard Chartered Bank (Gayrimüslim)	3.2
3	Dubai Islamic Bank	2.4
4	JP Morgan (Gayrimüslim)	1.8
5	CIMB	1.4
6	First Abu Dhabi Bank	1.3
7	Abu Dhabi Islamic Bank	1.1
8	Emirates NBD	0.9
9	Gulf International Bank	0.8
10	BNP Paribas (Gayrimüslim)	0.8

Kaynak: Bloomberg "İslami Sermaye Piyasaları Ligi Tabloları"

İslami finansın bir ülkedeki gelişimini belirleyen en önemli faktörlerden biri de hiç şüphesiz o ülkedeki siyasi rejim ve yasal altyapıdır

paneline katılan Lüksemburg Borsası Başkanı Robert Scharfe, sürdürülebilir finansal sistemin gerçekleştirilmesi için İslami finansın gerekliliğine özel bir vurgu yapmıştır.

İslami Finans Tüm İnsanlık İçin

Aslında İslami finansı ontolojik yaklaşımla ele aldığımızda bu olgunun sadece Müslümanların ihtiyacı olan ve yalnızca onların uygulayabileceği şekilde değil; bütün bir insanlık için adil, katılımcı, paylaşımcı, sosyal amaçlara hizmet

eden, doğaya saygılı ve sürdürülebilir iş modellerini önerdiği görülmektedir. Bu bakımdan insanlığın Müslüman olmasa da daha sağlıklı olduğu için bu alana yönelmesi, gayet doğal görülebilir.

Kapitalist Düşünceyle Kullananlar da Var

Ancak tüm bunların yanı sıra meselenin görüldüğü kadar masum olmayan bir başka izahı da bulunmaktadır. Şöyle ki İslami finans, materyalist dünya görüşüne dayanan pür kapitalist anlayış açısından talebi gittikçe artan bir üründür. Bundan dolayı tipik bir kapitalist, inanç temellerinden bağımsız olarak söz konusu fırsatı kaçırmamak için bu sektöre girer ve talep edilen ürünü arz eder. O; sistemin dayandığı ilkelere olan inancı nedeniyle değil, bu konjonktürde ortaya çıkan maddi fayda fırsatını değerlendirme saikiyle hareket etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bilhassa İngiltere gibi nüfusunun önemli bir kesimi gayrimüslimlerden oluşan kapitalist ülkelerdeki finansal kuruluşların, İslami ürünler sunma konusunda oldukça aktif davranmaları hiç şaşırtıcı değildir.

Ülkelerdeki Siyasi Rejim, İslami Finansı Etkiliyor

İslami finansın bir devletteki gelişimini belirleyen en önemli faktörlerden biri de hiç şüphesiz o ülkedeki siyasi rejim ve yasal altyapıdır. Ülkeyi yöneten siyasi iradenin yaklaşımı, kurumsal

yapısı, anayasal yapısı ve ticari-finansal mevzuatı İslami finansın daha rahat gelişimini sağlayabilir veya bu gelişimi engelleyebilir. Örneğin, konu hakkındaki genel kabule göre "Common Law" denilen Anglo-Amerikan hukuk sistemi, İslami finansın daha rahat uygulanabilmesine imkân sağlamış, böylelikle İngiltere'deki İslami finans ülke içerisinde kendisine geniş bir alan bulmuştur.

Türkiye'de İslami Finans Son Yıllarda Avantajlı

İslami finansın gelişimine Türkiye ölçeğinden baktığımızda, 10 yılı aşkın süredir bu finans alanının ülkemizde avantajlı bir konumda olduğu söylenebilir. Bunun temel sebebi siyasi konjonktürdür. Ancak ülkemizdeki İslami finans, ağırlıklı şekilde Avrupa anlayışına dayalı olan hukuk sistemi ve mevzuatlarımız vesilesiyle gelişimini hızlandıracak bir yapı kazanamamıştır. Gayrimüslim dünyadaki şirketlerin kurumsal yönetim, şeffaflık ve sürdürülebilirlik açılarından gelişmiş olması; birçok alanda ilerleme göstermelerine imkân sağlamıştır. Bahsi geçen bu etkenler söz konusu ülkelerdeki İslami finans gelişimine dair de bir izah imkânı oluşturmaktadır. İslami finans hizmetini arz eden tarafların motivasyonu her ne olursa olsun, sonuçta daha sağlıklı bir finansal sistem oluşmasını, evrensel ve sürdürülebilir bir refahın inşa edilmesini sağlayacak iş modellerinin yaygınlaşması olumlu bir gelişmedir.

İslami ekonomi ve finans sistemi: sadece Müslüman toplumlara değil, bütün insanlığa adil, katılımcı, paylaşımcı ve sürdürülebilir bir sistem kurmayı hedefler

GÜNÜMÜZDE
İSLAMİ FİNANSIN
KÜRESEL
BOYUTTAKİ
BÜYÜKLÜĞÜ

2

TRİLYON DOLARI
GEÇMİŞTİR

İslami Finans, Adalete Dayalı Küresel Sistemi Hedefler

Böylesi bir iş modelini kim uygularsa uygulasin, ekonomide adalet ve sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. Aslında İslami ekonomi ve finans sisteminin varlık sebebi; sadece Müslüman toplumlara yönelik İslami bir düzen oluşturmak değil, bütün insanlığa adil, katılımcı, paylaşımcı ve sürdürülebilir bir sistem kurmaktır. İslam'ın temel öğretisi bizlere hiçbir insanın İslam inancını kabul etmeye zorlanamayacağını söyler ve her dönemde insanlığın bir kısmının gayrimüslimlerden oluşacağı da Allah'ın takdir ettiği bir hakikattir. Dolayısıyla asgari şart, evrensel adalete dayalı bir küresel sistem kurmaktır. İslami düşünce temellerinin, teorilerin ve ilkelerin sağlıklı ve tutarlı biçimde üretilmesi, daha sonra bu ilkelerin etkin ve tutarlı biçimde hayata geçirilmesi İslam toplumları ve İslami kuruluşların sorumluluğudur. Bu noktada en çok dikkat edilmesi gereken husus, sistemin İslami finans görüntüsüyle vahşi kapitalizmi yeniden ürettiği olması tehdididir. Bu bakımdan fıkın, kapitalist anlayışı tahkim edecek şekilde araçsallaştırılmamasına dikkat edilmeli, tüm söylem ve eylemler İslam'ın iktisadi hayata getirdiği temel anlayış zeminine oturtulmalıdır. Adil ve sürdürülebilir sistemler oyunun kurallarını her zaman kendisi belirleyecek, bu sayede hâkim bir konuma gelerek diğerlerini edilgen hâle getirecektir. Nitekim tarih bunun örnekleriyle doludur.